

دانشگاه تهران

دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی

موضوع:

تحقیقی پیرامون نقش شرکت‌های تعاونی

در بازرگانی ایران

پایان نامه فوق لیسانس

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر حسن ستاری

هیئت داوران:

سروراد

آقایان: دکتر زاری

تهیه و تنظیم اثر: محمود تهرانی دانشجو
فوق لیسانس رشته مدیریت بازرگانی دانشکده
علوم اداری و مدیریت بازرگانی.

۱۳۴۸

اردیبهشت ماه

۱۰۲

فهرست مندرجات

<u>صفحه</u>	<u>موضوع</u>
الف	موضوع تحقیق
	انگیزه انتخاب موضوع
	روشهای تحقیق
۱	فصل اول - شرکتهای تعاونی
۲	بخش دوم - مکتبهای تعاونی (اصول مکتب راچدیل)
۶	اصول اساسی تعاون
۹	مکتب تعاونی در آلمان
۱۱	اصول اساسی صندوقهای تعاونی رایفایزن
۱۴	مکتب تعاونی ویلهلم هانس
۱۵	مکتب تعاونی دانمارکی
نیافته	بخش سوم - بحث تطبیقی درباره نضت تعاونی در کشورهای توسعه
۱۸	فصل دوم - تعاون در اقتصاد روستائی
۲۸	بخش اول - نهضت تعاون روستائی
۳۲	سیر تکامل شرکتهای تعاون روستائی در ایران

۲۵	بخش دوم - لزوم گرایش بسوی شرکتها و تعاونی
۲۱	دلایل اقتصادی
۲۱	دلایل فنی
۲۲	نوع مالکیت و تقسیم وظایف قانون اصلاحات ارضی
۲۱	روابط مالک و زارع
۲۰	سیاست اراضی زراعتی
۲۲	بخش سوم - اعتبارات کشاورزی
۵۱	انواع اعتبارات از نظر مدت و وامها
۵۲	اعتبارات ضمانت (الف)
۵۲	اعتبارات دریافت (ب)
۵۲	مزار بیرون وامها و دریافتی
۶۵	بخش چهارم (تقابلی وامها - اخذ سند برای تأمین احتیاجات کشاورزی
۶۱	نحوه مشارکت وامها و دریافتی
۶۱	تاریخ کشاورزی به تنوع مصرف وامهای اضافی
۶۲	بخش پنجم (بازارهای کشاورزی از نظر اقتصادی)
۶۲	نحوه فروش محصولات کشاورزی

۷۸	تجهیز پیمانده از روستاییان
۸۰	میزان بندی خانوارها نمونه
	فصل سوم (بررسی شرکت های تعاون روستایی موجود)
۸۲	بخش اول (شرکت های تعاون روستایی
۸۴	مخارج کشاورزی
۹۵	بخش دوم (مدیریت دو شرکت های تعاون روستایی)
۱۰۲	مشکلات شرکت های تعاون روستایی
۱۰۴	شرکت های تعاونی نمونه
۱۰۵	فعالیت های شرکت نمونه
۱۰۷	تاثیر شرکت های تعاونی در تغییرات نظام اقتصادی روستا
۱۰۸	پیمانده از سرمایه گذاری
۱۰۹	سهم کشاورزی از محصول ملی
۱۱۰	تعمیر و روند توسعه شرکت های تعاونی روستایی
۱۱۷	نتیجه گیری

مقدمهموضوع تحقیق :

پس از وقوع انقلاب صنعتی در انگلستان و گسترش دامنه آن به نقاط دیگر جهان بتدریج مسائل جدید و خاصی همراه با شرایط نوین صنعتی در جوامع شهری مطرح گردید که توانست ارتباط و روابط اجتماعی کهن را که وابسته به شرایط گذشته بود بگسلد و یک سلسله مسائل خاص و نوینی را مطرح کند که همگام و هم آهنگ با شرایط صنعتی تازه باشد .

قوای حاکم بر جوامع مختلف ابتدا بر آن حفظ شرایط اجتماعی کهن به تلاطم جانیه برخاسته و با شدت و نیروی هر چه تمامتر اقدام به سرکشی نیروی تازه اجتماعی نمودند . چون زیربنای اقتصادی و کهن در نتیجه تصحیح و گسترش تکلیف مدرن دگرگونی عمیقی پیدا کرده بود و دیگر تکیه بر سنتهای گذشته نمیتوانست موجب نیروی خلاقه و عمر بخشی باشد . لذا این تحول نوین در جوامع مختلف به صورت انواع گوناگون به وقوع پیوست استقرار شرایط نوین در بعضی موارد موجب انتقال قوای عالییه حاکمه از طبقه ای به طبقه دیگر گردید . ابتدا انضج نهضت افکار تحولات جامعه در چهارچوب جوامع شهری بود ولی بتدریج که دامنه تمدن نوین گسترش پیدا کرد پسای

روستاییان نیزه محنه عمل کشیده شد .

در کشور های نوخاسته که تقریبا ۷۰٪ ساکنین آنها را دهقانان تشکیل میدهند اغلب بعد از پایان جنگ دوم جهانی در معرض هجوم افکار جوامع صنعتی قرار گرفتند . بعضی از رهبران اندیشمند و متفکران ملل قبل از ایجاد هرگونه درگونی و وقوع تحولات عمیق اجتماعی توجه خاصی نسبت به توسعه اقتصاد و تضمین بر بنای اقتصادی کهنس حاکم بر اجتماع خود نمودند و بر بنای این ترا اجتماعی و اقتصادی بود که قانون اصلاحات ارضی نیز در ایران در ششم بهمن ماه ۱۳۴۱ از تصویب ملی گذشت و همراه با تصویب این قانون لزوم تشکیل توسعه نهفت تعاونی در روستاها به موقع اجرا گذاشته شد .

بررسی تأثیرات اقتصادی توسعه نهفت تعاونی در حیطات اقتصاد و اجتماعی کشاورزان در این تحقیق مورد نظر است ، هدف این است که نشان داد شود که در اثر اجرای قانون اصلاحات ارضی و تشکیل شرکتهای تعاونی روستایی چگونه درآمد سرانه اعضا شرکتهای افزایش یافته و بنابراین افزایش درآمد در درآمد ملی و توسعه اقتصادی و بازرگانی داخلی و خارجی ایران چیست .

شرکتهای تعاون روستایی که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته اند

از نوع شرکتهای تعاونی چند جانبه هستند و نوع خاص از شرکتهای تعاونی

مورد بررسی میباشد.

انگیزه انتخاب موضوع

اهمیت توسعه اقتصادی و ایجاد رفاه و سعادت جامعه و تحرک نیروهای خفته ملی و خلقی و عظیم روستائیان در سرنوشت اقتصادی و اجتماعی جامعه که من و شکوهمند ایران تاثیر بسزای فوق العاده ای دارد .

تحرک نیروی کشاورزان جز از طریق انتخاب عامل اقتصادی راه دیگری نمیتواند داشته باشد . این عامل قطعی و حاکم بر سرنوشت اقتصادی روستایی از راه گسترش نهضت تعاونی کمرامی بین اقتصاد سرمایه داری و اصول اشتراکی ایست امثال پذیر میگردد . نهضت تعاونی به سرود مولکراسی و راه سالم در گونی عمر اجتماعی در روستای ایران میتواند باشد .

در نتیجه احراز این راه لا محاله حیات ارضی که موجب دگرگونی زمینهای اقتصادی در روستاها باشد . برای حمایت از مالکین جدید و هدایت آنها به راه رهنه تولید کشاورزی احتیاج به نیروی خلاقه تازه ای میباشد که از یک طرف میتواند احتیاجات عالی کشاورزان را تامین کند و از طرفی قادر باشد که در نتیجه خروج عامل مدیریت مالک از صنعت تولید کشاورزی جانشین مناسبی برای این امر باشد .

تأیید برنامه بزرگ اجتماعی به شمرسد و اثر خلاقه و شگرف

خود را در حیات اقتصادی کشور به طمهور رسانند .

موانعت این برنامه بزرگ ملی اثری قاطع و همه جانبه در حیات

اجتماعی ایسران دارد .

بنابراین علت انتخاب چنین موضوع تلاشی ایست بی گیر تا حد امکان

برای مطالعه و بررسی رفیع معایب و نواقص شرایط اقتصادی و اجتماعی

موجود در راه کمترین نهضت تعاونی در روستاها و کوششی ایست برای پیدا

کردن راههای عملی در رفع مشکلات موجود .

بی تردید اجرای برنامه اصلاحات ارضی به مسئله نهضت تعاونی

در روستاها اهمیت بزرگی بخشیده و تغییر نظام ارباب و رعیتی در جوامع

روستایی شواهد بیسی رایج و جدید آید . است که با شرایط مستقران ^ش روستا

ناخشی دارد . در این شرایط روستائیان نیاز بیشتر به حمایت اقتصادی

سیاسی مجربان برنامه دارند . و این مقصود بدست نخواهد آمد جز از

طریق گسترش معقول و همه جانبه نهضت تعاونی در روستاها .

روشهای تحقیق:

گسترش علوم اجتماعی از ابتدای قرن بیستم بسیار چشم گیر و قابل توجه بوده است. مسائل و موضوعات جدید در این علوم به نحوی بررسی شده و جوابهای روشن تر برای پاره ای از سئوالات بدست آمده است. قسمتی از این گسترش سریع و پاره ای از این امکانات را باید نتیجه مستقیم استفاده از روشهای تحقیق علمی دانست. بهنگام این روشهاست که دیگر تکیه بر آراء اقوال - عقایدان برای بحث و فحش مطالب این علوم کافی نمیباشد بلکه نظرات و روشهای پیشنهادی بدور علمی به موقع آزمایش و تجربه گذاشته میشود و نتایج قابل اطمینان آنرا مشاهده و اظهار نظر و قضاوت بعدی قرار میگیرد. بنابراین امید فراوان است که با توسعه و تکامل این روش ها افزایش میزان استفاده از آنها در روششناسی های مختلف علوم اجتماعی این قسمت از اطلاعات و دانستنیهای آدمی رفته رفته از صورت یک علم نظری بصورت علمی تجربی درآید و این ترتیب در باره مسائل مختلفه این علوم توافقی نظر بیشتری -

مشهود افتد * (۱)

(۱) خسرو - مهندس روشهای تحقیق در علوم اجتماعی - جلد اول

انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، تهران.

مطالعه قرار گرفته و در تهیه فصول این مجموعه از آنها استفاده کامل بعمل آمده است .

در مورد استفاده از روش دوم ، چون پیر از فراغت از تحصیل دانشگاهی دوره لیسانس مستقیماً و سالیان متعددی در محیط روستا مشغول کشاورزی - گردیدم و از نزدیک گرفتارها و مشکلات اقتصادی و اجتماعی روستائیان را مورد مطالعه قرار داده ام بنابراین اساس استفاده از روش دوم بر روی - مشاهدات عینی و تجارب عملی چندین ساله و تماس فعلی ام با اعضای روستائی قرار گرفته است .

چون ریاضیات وسیله ارزشمند و بی‌نظیری در مطالعه اقتصاد است - این علمت اساسی و نتیجه گیری این تحقیق بر مبنای تحقیقات آماری که بوسیله مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی بخش روستائی وابسته به دانشگاه تهران به عمل آمده قرار دارد ، خوشبختانه تحقیقات آماری این مؤسسه کلاً از ناحیه به عمل آمده که سالیان متعددی در آن ناحیه به امر کشاورزی اشتغال داشته ام . محاسبات ریاضی بر مبنای بررسیهای آماری مزبور مستقر است . نتیجه گیری این تحقیق بر مبنای محاسبات آماری و ریاضی معمول در آمار اقتصادی و اقتصاد ریاضی استوار است

فصل اول

شرکتهای تعاونی

بخش اول

شرکت تعاونی چیست ؟

* شرکت های تعاونی سازمانهایی هستند که امروزه در کلیه

کشورهای جهان عطا* مورد استفاده قرار گرفته اند *

و مردم به روشهای مختلف در راهات* می نیازمند بهای دائم زندگی به صورت -

گونهگون آزادی استفاده میکنند و بطور کلی اصول شرکتهای تعاونی در راه تا* می

ر راه اجتماعی و ارتقا* مسلم اقتصاد میدهد متوجه بشری در آمده است -

خصوصیات اساسی که کلیه شرکتهای تعاونی که در آنها با هم شرکتند عبارتند از:

۱- شرکتهای تعاونی متشکل از افرادی هستند که ب منظور انجام

دادن اموری گرد هم آمده اند که هر یک به تنهایی از عهد انجام

آن برنمایند * (۱)

(۱) سازمان مرکزی تعاون کشور (خدمت ریزی) آموزش و ترویج در نهفت -

تعاون نشریه شماره ۱۳ فصل اول صفحه ۱

۲- "هدف شرکت‌های تعاونی انجام دادن خدماتی است که در

زندگی افراد مزبور لازم و بسیار ضروریست."

۳- "شرکت‌های تعاونی بر اساس (خودیاری) مبتنی هستند باین

معنی که افراد عضو شرکت مسائل مشترک را بصورت گروهی حل میکنند"

۴- "شرکت‌های تعاونی برای انجام خدمت تشکیل میشوند و -

هدفشان سود نیست."

یکی از تعاریف شرکت‌های تعاونی که بسیار مورد استفاده قرار گرفته عبارت است

از اینکه شرکت تعاونی یک سازمان کسب و کار است و به افراد تعلق دارد که خدمات

آن استفاده می‌برند. نظارت بر امر آن بطور مساوی بعهده همه اعضا گذارد

ند و مازاد در آمد حاصل از فعالیت آن به تناسب استفاده اعضا از خدمات

شرکت بین آنها تقسیم میگردد بنا بره قول آقای و. پ. واتکینز)

" شرکت تعاونی نوعی سازمان اجتماعی ایست که بر پایه های وحدت

اقتصاد، دموکراسی، برابری و آزادی استوار است (۱۰)

بخش دوم

مکتبهای تعاونی

امول مکتبها را چیدل

بسیست و هشت تن از کارگران صنعتی یکی از شهرهای کوچک انگلستان بنام
 راجدیل در سال ۱۸۴۴ جمعی تشکیل دادند تا راهی برای مبارزه با
 گران روز افزون قیمت خواربارها و زمین زندگی نسبتاً مرده ای بسرای خود پیدا
 کنند. این عده که همه در شرایط کارگری آن روز که همراه با منتهای فقر و
 تنگی دستی بود زندگی میکردند و از هیچ عقید و مرام سیاسی جانبداری
 نمی نمودند فقط گران روز افزون مایحتاج زندگی و بی سرموردی قیمتها
 آنها را باین نحو با خود احساس میکردند این کارگران که یکی از طرف جمعی علیه سر
 مشکلات اتحاد و همسرطاشین و تسلط سرمایه های فول آسایشه صحنه
 اقتصاد آزاد را انتخاب کردند و آنها به راهنمایی یکی از همکاران باهوش
 و با تجربه خود چارلز هوارت شرکت کوچکی را تشکیل دادند که اساس کار آن
 عده شرکتهای تعاونی امروز را پایه گذاری نموده است.

کمتر از دانه فعالیت حیرت انگیز شرکتها و تعاونی مزبور محدود به

بخش سرزنگرد بدو نهضت تعاونی به فعالیتهای تولیدی مؤسسات بزرگ

اقتصادی و واحدهای کشاورزی تصمیم پیدا کرد . بطوریکه امروز بسیاری از
 مکتومان امور اقتصادیان مشهور این نهضت نوحاسته راهی نوین میان
 اقتصاد اشتراکی از یکطرف و اقتصاد آزاد طرف دیگر پیدا کنند و گسترش دهنده
 آنرا به لحاظ تأمین رفاه اجتماعی و برتری اقتصادی در رواج بشری ضروری میباشند
 آنچه موجب موثقت اصول را جدید در جهان شد مجموعه قوانینی است

که رهوس آن عبارتند از:

سازمان اداری

* سازمان اداری شرکت تعاونی را جدید عبارت بود از یک نفر
 رئیس و یک نفر خزانه دار و یک نفر دبیر یا اضافه سه نفر مدبرین نام هیئت
 مدیره یعنی سه نفر در داخلی و تعدادی همکار آزاد . این مدبر
 هر سه شنبه ساعت (۱) بعد از ظهر جلسات هفتگی هیئت
 مدیره را تشکیل میدادند و در این جلسات هفتگی خط مشی شرکت
 نحوه و عملیات آنرا از نظر اقتصادی و اجتماعی تعیین میکردند و در
 ماههای ژانویه و آوریل مجمع عمومی شرکت بنا به دعوت هیئت مدیره
 تشکیل میگردد و در این جلسه خط مشی عمومی شرکت تعیین و

تصویب میشود .

"درهای شرکت بروی همه باز است هر کس از هر نژاد و رنگ و ...
 مذهب و عقید سیاسی میتواند تقاضای عضویت بنماید ولی متقاضی
 عضویت باید از نظر اصول بوسیله د و نفر معرفی بشود و معرفی شود
 و نام و شغل و محل اقامت و سایر مشخصاتش را برای شرکت معلوم
 و همین دارد . سپس با تصویب هیئت مدیره عضویت پذیرفته
 میشود ."

۱ - قواعد مربوط به عطایات و بازرگانی مؤسسه .

۲ - اصول اساسی تعاونی

۳ - قواعد بازرگانی مؤسسه را جدید

۱ - (یاد) "مؤسسه شرکت تعاونی را جدید صراحت دارد پس

اینکه فروش نقدی است و اقدام به عطایات اعتباری و تسهیلات فروش توسط کارمندان (۱)

"شرکت تعاونی ایجاد نموده است . و اگر کارمندی برخلاف رفتار

کند مجازات خواهد شد"

اصول اساسی کار شرکت را جدید بر مبنای روش نقدی استوار است

۲ - قیمت کالا در این شرکت بر مبنای بازار آزاد و مطابق عرضه و تقاضای بازار تعیین می‌گردد . و این تازیه منظر جلوگیری از ایجاد بازار سیاه در صحنه فعالیتها شرکت بود و تفاوت قیمت بازار را در پایان سال بعنوان سود بین شرکا به نسبت خرید هایشان تقسیم می‌گردد .

اصول اساسی تعاونی

در شرکت راچدیل آنچه مورد نظر است شخصیت انسانی شرکت است نه میزان سرمایه او را به نسبت سهام شرکت تقسیم نمی‌شود بلکه بر اساس فردی است یعنی هر نفر از شرکا صرف نظر از میزان سرمایه اش دارای یک رأی خواهد بود . شرکت به غیر از اصول مذکور حقوق دارای مقررات خاصی دیگر برای پذیرش اعضا جدید پیدا بود . ایجاد ذخیره - تامین سرمایه نیز داشت . قواعد و اصول برجسته آن را که پیشروان راچدیل در اساسنامه گذاشتند حدود آن زمان بسیار متکرانه و بسیار بوده و بدین علت است که شارل ژید میگوید آئینهای شرکتی تعاونی فقط محصول مغز و ذهن چند دانشمند نیست بلکه توده مردم در تنظیم آن دخالت تام داشته اند .

* یکی از دانشندان شارل هواردت CHARL HOVARTE را بخ

که از پیشقدمان نهفت راچدیل بود به علت ابداع اصل تقسیم خواهد بود

شرکت پس از کسر مخارج به نسبت حجم خرید اعضا از عمید سر شرکتها ی

(۱) تعاونی نامیده است.

(سیرتعالی مکتبها و تعاونی در کشورهای اروپائی)

کشور انگلستان که زادگاه رابرت اوان مبتکر اصول تعاونی هم زمان با انقلاب

صنعتی در جهان بود. افکار و اقدامات تعاونی در انگلستان به وسیله گسروه

یافتگان شهر راجدیل دنیا به اقدامات او را تعقیب کردند و منجر به ظهور و

توسعه نهضت تعاونی راجدیل بیسم در انگلستان شد. در کشور فرانسه نهضت —

تعاونی رشد و توسعه پیدا کرد و دانشمندان بزرگی چون لوئی بلان که حقوق دان

ومورخ متفکر و آشنایه رمز سیاسی عصر سوسیالیسم بود و از جمله کسانی است که مفهوم سوسی

روح انقلاب عصر صنعتی خود را «میثاق درک نموده».

اساس فکری و پایه عملی که لوئی بلان از نهضت تعاونی دارد از سایر

متفکرین در این باره روشن تر و عملی تر است. لوئی بلان معتقد است که جامعه —

باید امکان کار هر فردی را به فراخور حال آن تهیه کند و حقوق بشری او را که پسرای

زندگی و حیات لازم است تا همین تعاید ولی این حق در یک اجتماع که طبقات از —

یکدیگر معامله صفتی دارند ، و قانون عرضه رقابتیهای آزاد بر اقتصادان حکم فرما
 است به سادگی عقلی نبود هر امکان تحقیق بسیار مشکل است . لویی بلان -
 برای حل این مشکل طرح ایجاد کارگاه اجتماعی *Atelier social* را
 پیشنهاد میکند . بر اساس این پیشنهاد شرکتی تولیدی که اساس مقررات آن
 توسط نمایندگان گنبدی که به وسیله جامعه مردم برگزیده میشوند ، تصویب و تأیید
 گردند .

اساس این شرکتها بر آزادی انتخابات و تعاون و همکاری برقرار است نخستین
 شرکت تولیدی با اینکار لویی بلان در سال ۱۸۴۸ در پاریس در مرحله تکمیلی در ساختن
 زندان قدیمی شهر تشکیل و استعرا یافت این شرکت از کارگران و استادکاران
 خیاط تشکیل یافتند و برای ایجاد کارگاه جدید و اساس مد وخت .
 لویی بلان دامنه این شرکتها را به امور صنعتی و کشاورزی توسعه داد و
 طبق طرح لویی بلان کشاورزان در شرکتی تعاون روستایی حقوق طلب
 وسائل تولیدی بدست می آوردند .

مکتب تعاونی در آلمان

هرمان شولتس دلتیز از مبتکران معروف مکتب خاور شرکتی تعاونی

در آلمان است . روش شولتس از هر جهت با شرایط اجتماعی و اقتصادی مردم -